

РИТА ГЕЙВОРТ І ВТЕЧА З ШОУШЕНКУ

Такі, як я, є в усіх тюрмах штатів і федеральних в'язницях США. Я той, хто може все дістати. Фабричні цигарки, пакетик марихуани (якщо ви більше по цих ділах), пляшку бренді — відсвяткувати випускний сина чи дочки в школі, та що завгодно... у розумних межах. Але так воно не завжди було.

У Шоушенк я заgrimів, коли мені було всього двадцять. Я один із небагатьох у нашій щасливій маленькій родині, хто добровільно зізнався в тому, що скоїв. А скоїв я вбивство. Застрахував життя своєї жінки (на три роки старшої за мене) на кругленьку суму, а потім підрізав гальма на двомісному «Шевроле-купе»¹, подарунку від її батька на весілля. Усе вийшло точнісінько так, як я собі планував. Не передбачив я лиш одного: їдучи вниз пагорбом Касл, у місто, вона зупиниться й підбере сусідку з сином-немовлям на руках. Гальма відмовили, тачка протаранила куці на краю міського парку й, розганяючись, помчала далі. Свідки аварії казали, що летіла вона зі швидкістю п'ятдесят миль чи навіть більше, а потім врзалася в постамент статуї Громадянської війни й вибухнула.

¹ Двомісний спортивний автомобіль. (Тут і далі прим. пер.)

А ще я не планував попастися, але попався. У мене в цій тюрязі тепер абонемент. У штаті Мейн не діє смертна кара, але окружний прокурор зі шкури виліз, аби на мене повісили всіх трьох жмурів і впаяли три довічні. Це на довгий-довгий час зачинило переді мною двері умовно-дострокового звільнення. Те, що я скоїв, суддя назвав «гидким, мерзенним злочином». І таки ж не збрехав. Але це вже минушина. Можете почитати про неї на поживклих сторінках касл-рокської газети «Колл», де великі заголовки з оголошеннями про мій вирок сусідять із новинами про Гітлера й Муссоліні та «алфавітний суп» агенцій ФДР¹ і здаються якимись старезними химерами.

Чи я виправився, спитаєте ви? Я не в курсі, що це слово означає, принаймні в тюрмах та виправних закладах узагалі. Думаю, це слівце для політиків. Воно, може, і має якесь інше значення, і, може, я навіть колись про нього довідаюся, та це в майбутньому... а це таке, про що арештанти привчаються не думати. Я був молодий, симпатичний і з бідняцького району. Надув черево миловидій, але похмурій і твердолобій дівчині, яка жила в гарному старому будинку на Карбайн-стріт. Її батько був не проти шлюбу, якби я пішов на роботу в його власну оптичну компанію і «якось піднявся». Та, як з'ясувалося потім, насправді він хотів тримати мене в себе в будинку під нігтем, як неслухняного улюбленця, кусючого й ще не дуже привченого не паскудити в хаті. Зрештою в мені назбиралося стільки ненависті, що вона підштовхнула мене скоїти те, що я скоїв. Якби мені дали другий шанс, то вдруге я цього не зробив би, але навряд чи це означає, що я виправився.

¹ ФДР — Франклін Делано Рузвельт. «Алфавітний суп» — жартівлива назва низки урядових агенцій (назви яких скорочувалися до аббревіатур), запроваджених президентом Рузвельтом для керування економікою США в 1933 році в межах політики «нового курсу».

Хай воно як, та тепер не про мене мова піде. А про хлопця, якого звали Енді Дюфрейн. Але перед тим як я розповім вам про Енді, хочу ще трошки прояснити про себе. Багато часу це не забере.

Як я вже казав, мене вже чи не сорок гадських років тут, у Шоушенку, знають як того, хто може все дістати. І це значить не лише контрабанду типу додаткових цигарок чи випивки, хоча ці пункти завжди перші в списку. Але я роздобував і тисячі інших речей для мужиків, які тут строки мотають. Деякі з них цілком легальні, а проте їх важко надібати там, куди тебе засадили начеб для того, щоб покарати. Був у нас один, посадили його за зґвалтування маленької дівчинки й за те, що трусив своїм хазяйством перед десятками інших дівчаток. Я роздобув йому три шматки рожевого мармуру, і з них він зробив три ніштякові скульптури: немовля, хлопчика років дванадцяти й бородатого молодика. Назвав він їх «Три пори життя Ісусового». Тепер ці скульптури стоять у вітальні в чоловіка, який колись був губернатором цього штату.

А ось ще ім'я, яке ви, може, пам'ятаєте, якщо росли на півночі Массачусетсу. Роберт Алан Коут. Тисяча дев'ятсот п'ятдесят першого він спробував пограбувати Перший комерційний банк Меканік-Фолза і його затримання переросло в криваву баню: шестеро покійників, двоє з них — члени банди, троє — заручники, а ще один — молодий лягавий, що вистромив голову не тоді, коли треба було, і зловив кулю в око. Коут збирав колекцію монеток. Звичайно, тримати її в тюрязі йому б не дозволили, але з невеличкою допомогою його матері та посередника (водія вантажівки з пральні) я зумів її дістати. Я сказав йому:

— Боббі, ти псих: збирати монети в кам'яному готелі, де повно злодюг.

А він тоді так глянув на мене, усміхнувся й відповів:

— Я знаю, де їх зникати. Там безпечно. Не бійся.

І він не збрехав. Боббі Коут помер від пухлини мозку тисяча дев'ятсот шістдесят сьомого, але тієї колекції монет і досі не знайшли.

Я добував мужикам шоколадки на день Валентина. Якось дістав три зелені молочні коктейлі, які подають у «Макдоналдсі» у день святого Педді¹, для скаженого ірландця О'Меллі. Навіть організував опівнічний сеанс «Глибокої горлянки» та «Диявола в міс Джонс» для двадцяти арештантів, які скинулися всім, що мали, аби взяти напрокат ті фільми... хоча та маленька витівка окошилася для мене тижнем у карцері. У добувача свої ризики.

Я роздобував довідники й порнокнижки, іграшки для розіграшів, типу електрошокера для рукостискань і сверблячого порошку; не раз і не два піклувався про те, щоб довгостроковик утішався трусиками від дружини чи подруги... а ви ж знаєте, що з такими предметами хлопці тут роблять довгими ночами, коли час витягується, мов лезо ножа. Усе це я добуваю не задурно, ціна деяких речей виходить досить-таки високою. Але й не лише за гроші я це роблю. Що мені з тої грошви? Прикупити собі «кадилак» чи злітати на два тижні в лютому на Ямаїку я не зможу ніколи. Я роблю це тому ж, чому хороший різник продає вам лише свіже м'ясо: маю репутацію та хочу її зберегти. Єдине, з чим я відмовляюся мати діло, — це зброя та важкі наркотики. Я нікому не допомагатиму вбити себе чи ще когось. Досить на мою голову вбитих, на все життя вистачить.

Ага, я такий собі «Нейман-Маркус»². Тож, коли тисяча дев'ятсот сорок дев'ятого до мене прийшов Енді Дюфрейн

¹ Педді — зменшувально-пестливе від Патрик.

² Американський універсальний магазин, що спеціалізується на продажу речей класу «люкс». Заснований у Далласі, штат Техас, 1907 рік.

і спитав, чи не зможу я контрабандою пронести йому в тюрюгу Риту Гейворт¹, я відповів, що це зовсім не проблема. І так воно й було.

У Шоушенк Енді потрапив тисяча дев'ятсот сорок восьмого, у свої тридцять. То був охайний коротун із волоссям піскового кольору й маленькими спиритними рученятами. На носі в нього сиділи окуляри в позолоченій оправі. Нігті мав завжди підстрижені й чисті. Дивно пам'ятати такі деталі про людину, але для мене в тому був увесь Енді. Він завжди мав такий вигляд, ніби йому бракує лише краватки. На волі він служив віцепрезидентом у трастовому відділенні великого банку в Портленді². Незлецька роботка для такого молодого хлопа, особливо якщо подумати, які консервативні ті банки... і цей консерватизм треба помножити на десять, коли потрапляєш у Нову Англію, де народ довірить тобі свої гроші, тільки якщо ти будеш голомозий, кульгавий і постійно поправлятимеш трусняки, щоб у сраку не залазили. Енді сидів за вбивство дружини та її коханця.

Здається, я вже згадував, що в тюрмі всі поголовно безневинні. О, цю мантру вони промовляють із тим самим пафосом, як ті святоші на ТБ читають Об'явлення. Вони стали жертвами суддів з кам'яними серцями й такими самими яйцями, чи некомпетентних адвокатів, чи поліцейської підстави, чи їм не підфартило. Вони читають цю мантру, але на обличчях у них записано геть інше. Більшість арештантів — низькопробні чмирі, щось таке ні собі, ні людям, а найбільшою невдачею в їхньому житті було те, що матері доносили їх до пологів.

¹ Гейворт Рита (1918—1987) — американська кіноактриса й танцівниця, одна з найвідоміших зірок Голлівуду 1940-х рр.

² Найбільше місто в штаті Мейн.

За всі свої роки в Шоушенку я стрів менш ніж десяток людей, яким повірив, коли вони сказали, що нічого не скоїли. Одним із таких і був Енді Дюфрейн. Хоча в його невинуватості я переконався не одразу, кілька років мусило минути. Якби я був одним із присяжних, які слухали його справу в Портлендському вищому суді всі ті шість буремних тижнів тисяча дев'ятсот сорок сьомого — сорок восьмого років, то теж проголосував би за ув'язнення.

Так, дільце було пекельне, одне з тих смаковитих, де все зійшлося до купи так, як треба. Фігурувала в ньому вродлива дівчина зі зв'язками в суспільстві (мертва), місцевий спортсмен, помітна фігура (теж мертвий) і видатний молодий бізнесмен. Плюс скандал, який могли всіма правдами й неправдами роздмухати газети. Обвинувачення було справою елементарною. Весь процес тривав так довго лише тому, що окружний прокурор хотів балотуватися в Палату представників, тому пересічний американець мусив добре роздивитися його мармизу. То був судовий цирк вищого пілотажу, глядачі шикувалися в чергу з четвертої ранку (попри те що температури стояли нижче нуля), аби тільки зайняти місце в залі.

Факти обвинувачення, якого Енді так ніколи й не оскаржив, були такими: у нього була дружина, Лінда Колінз-Дюфрейн; у червні сорок сьомого вона зацікавилася грою в гольф у замиському клубі «Фелмут-Гілз»; вона справді брала уроки протягом чотирьох місяців; її інструктором був чемпіон із гольфу «Фелмут-Гілз», Глен Квентін; наприкінці серпня сорок сьомого Енді довідався, що Квентін та його дружина стали коханцями; Енді й Лінда Дюфрейни сильно посварилися після обіду десятого вересня сорок сьомого; підставою для сварки була її подружня зрада.

Як засвідчив Енді, Лінда зізналася, що їй полегшало від того, що він усе знає. Сказала, що ті зустрічі потайки зав-

дають їй душевних мук. Повідомила Енді, що подасть на розлучення в Рино¹. А Енді сказав, що радше побачить її в пеклі, ніж у Рино. Вона поїхала з дому, щоб провести ніч із Квентіном у бунгало, яке Квентін орендував неподалік від гольф-клубу. Наступного ранку прибиральниця знайшла їх обох мертвими в ліжку. У кожного вбивця випустив по чотири кулі.

Саме цей останній факт обтяжував провину Енді вагомніше, ніж решта. Прокурор із політичними амбіціями багато про це розводився у своїй вступній промові, а потім — у завершальній. Ендрю Дюфрейн, казав він, не зражений чоловік, що в стані афекту хотів помститися зрадниці-дружині. Це, підкреслив прокурор, ще так-сяк можна було б зрозуміти, хоч виправдання цьому й нема. Але ця помста була значно холоднішою.

— Подумайте тільки! — гримів прокурор до присяжних. — Чотири й чотири! Не шість пострілів, а вісім! *Він спорожнив барабан... а потім зробив паузу, щоб перезарядити й знову вистрілити в кожного з них!*

«ЧОТИРИ ДЛЯ НЬОГО Й ЧОТИРИ ДЛЯ НЕЇ!» — волав заголовок у «Портленд сан». Бостонська «Реджистер» охрестила його Вбивцею-Рівняйлом.

Продавець із комісійної крамниці в Льюїстоні засвідчив, що за два дні до подвійного вбивства продав Ендрю Дюфрейну шестизарядний револьвер тридцять восьмого калібру «Поліс спешіел». Бармен із бару заміського клубу засвідчив, що ввечері десятого вересня Енді зайшов десь о сьомій, протягом двадцяти хвилин влив у себе три порції віскі без льоду, а коли зліз із барного табурета, сказав бармену, що збирається в гості до Глена Квентіна і що він, бармен,

¹ Місто Рино (штат Невада) славилася швидкими розлученнями. Законом було встановлено ценз проживання в місті — шість тижнів, після закінчення яких людина могла отримати розлучення.

«про все, що буде далі, прочитає в газетах». Інший продавець, цього разу — з крамниці «Зручних покупок» за милю чи десь так від будинку Квентіна, сказав у суді, що тієї самої ночі Дюфрейн зайшов до них приблизно за чверть дев'ятого. Купив сигарети, три кварта пива й рушники для посуду. Окружний патологоанатом підтвердив, що Квентіна й мадам Дюфрейн вбили між одинадцятою вечора й другою ночі з десятого на одинадцяте вересня. Слідчий з офісу головного прокурора штату, який вів цю справу, повідомив у суді, що менш ніж за сімдесят ярдів від бунгало є сліпий завулок і що вдень одинадцятого вересня в тому завулку знайшли три речові докази: перший — дві порожні квартові пляшки пива «Нарагансет» (з відбитками пальців обвинувачуваного), другий — дванадцять недопалків (усі марки «кулз», якій надавав перевагу обвинувачуваний), третій — відбитки шин, з яких зробили гіпсовий муляж (що точно відповідав рисунку протектора й зносу шин на «плімуті» обвинувачуваного, сорок сьомого року випуску).

У вітальні Квентінового бунгало на дивані знайшли чотири рушники для посуду. У них були дірки від куль і присмалені сліди пороху. Слідчий висунув теорію (перекрикуючи агонію протестів адвоката Енді), що вбивця загорнув дуло знаряддя вбивства в рушники, щоб приглушити звук пострілів.

Енді Дюфрейн вийшов свідчити на власну користь і виклав свою історію спокійно, зважено й безсторонньо. Розказав, що тривожні чутки про його дружину та Глена Квентіна до нього доходили протягом останнього тижня липня. У серпні тривога вже не давала йому спокою і він вирішив сам трохи порозвідувати. Якось увечері, коли Лінда нібито поїхала на шопінг у Портленд після заняття з тенісу, Енді простежив за нею до одноповерхового орендованого будинку (який усі газети миттю охрестили «лю-

бовним гніздечком»). Він припаркувався в завулку й сидів у машині години зо три, доти, доки Квентін не повіз Лінду назад до замиського клубу, де вона лишила своє авто.

— Ви хочете сказати суду, що ваша дружина не впізнала вашого новісінького «плімута», який стояв позаду машини Квентіна? — спитав його прокурор на перехресному допиті.

— На той вечір я помінявся машиною з другом, — відповів Енді. І це холодне підтвердження того, що його розвідка була ретельно спланованою, не додало йому жодних плюсів в очах присяжних.

Повернувши другові машину й забравши свою, він поїхав додому. Лінда лежала в ліжку, читала книгу. Він спитав, як минула її поїздка в Портленд. Вона відповіла, що було весело, але вона нічого не купила, бо нічого особливо не сподобалось.

— Саме тоді я переконався остаточно, — повідомив Енді глядачам, що сиділи, затамувавши дух. Говорив він тим самим холодним відстороненим голосом, яким давав майже всі свої свідчення.

— У якому настрої ви перебували протягом тих сімнадцяти днів, що минули з того моменту, й аж до тієї ночі, коли вашу дружину було вбито? — спитав в Енді його адвокат.

— Я дуже страждав, — холодно, спокійно відказав Енді. Як людина, що переказує список покупок, додав, що думав про самогубство й навіть дійшов до того, що восьмого вересня в Льюїстоні купив зброю.

Потім адвокат запропонував йому розказати присяжним, що сталося після того, як його дружина поїхала на зустріч із Гленом Квентіном у вечір убивств. Енді розказав... і справив найгірше враження з усіх можливих.

Я тридцять років був із ним близько знайомий і можу вам сказати, що більш стриманих людей я ще в житті не